

## Demokrati och rättsstatsprincipen

Demokratin i världen är på tillbakagång. För första gången på två decennier har världen fler diktaturer än liberala demokratier. Antalet fullvärdiga demokratier i EU har mellan 2006 och 2022 minskat från 17 länder till tio (The Economist, 2023).

Runt om i Europa lever fortfarande människor som med egna ögon sett vilken skada nationalism och auktoritära rörelser kan åstadkomma. Tyvärr ser vi återigen en ökad tro på politiska ledare som livnär sig på idén att människans rättigheter kan begränsas och definieras utifrån var hon är född, vem hon älskar eller hur hon ser ut.

Samarbetet i EU bygger på att alla medlemsstater respekterar ett antal grundläggande värderingar, såsom frihet, demokrati, respekt för mänskliga rättigheter samt ett oberoende rättsväsende. I en rättsstat utövas all offentlig makt inom de ramar som anges i lagstiftningen, i enlighet med värden som demokrati och grundläggande rättigheter. Detta ska ske under överinseende av oberoende och opartiska domstolar. Respekt för rättsstatsprincipen är avgörande för EU:s funktion, för en effektiv tillämpning av EU-rätt, för att den inre marknaden ska fungera korrekt, för vår konkurrenskraft och för ömsesidigt förtroende.

Frågan handlar inte bara om att vi vill samarbeta med likasinnade länder och att vi vill främja demokratisk utveckling. Det handlar också om legitimitet för det europeiska samarbetet. Om vi ska använda svenska skattepengar för att finansiera den gemensamma EU-budgeten behöver vi lita på att EU:s medlemsländer är fungerande rättsstater, som bekämpar korruption och möjliggör ansvarsutkrävande i fria och demokratiska val. Det är viktigt att EU:s medlemsländer lever upp till de krav som vi vill ställa på omvärlden när det gäller demokrati och rättsstatsprincipen.

### EU och rättsstaten

EU har en rad verktyg för att följa upp och se till att medlemsländerna lever upp till EU:s grundläggande värden.

**Den europeiska rättsstatsmekanismen** är en process som omfattar en årlig dialog om rättsstatsprincipen mellan EU-kommissionen, Ministerrådet och Europaparlamentet och även medlemsländerna, nationella parlament, civilsamhället och andra intressenter. Dialogen genererar en årlig rapport om hur medlemsländerna lever upp till rättsstatsprincipen.

**Rapporten om rättsstatsprincipen** publiceras av EU-kommissionen varje år och innehåller en analys av hur tillämpningen av rättsstatsprincipen ser ut i EU:s medlemsländer. Rapporten ska ligga till grund för diskussionerna i EU och förhindra att problem växer fram eller fördjupas. Att så snabbt som möjligt identifiera problem kan hjälpa medlemsländerna att hitta lösningar för att garantera och långsiktigt skydda rättsstatsprincipen.

**Överträdelseförfaranden** kan inledas om ett medlemsland inte följt EU:s direktiv, förordningar eller beslut. Kommissionen kan också inleda ett överträdelseförfarande i de fall en medlemsstat inte har uppfyllt en skyldighet enligt EU-fördragen. Förfarandet inleds med en dialog mellan kommissionen och medlemsstaten, och kan leda till att kommissionen för vidare ärendet till EU-domstolen för bedömning om en överträdelse har ägt rum. Om domstolen anser att en överträdelse ägt rum ålägger domstolen medlemsstaten att vidta vissa åtgärder. Om kommissionen därefter anser att medlemsstaten inte har vidtagit sådana åtgärder, får kommissionen väcka en ny talan vid EU-domstolen. Denna talan kan leda till att domstolen ålägger medlemsstaten att betala böter.

**Villkorlighetsförordningen och villkorlighetsmekanismen** är ett nytt instrument, som den senaste svenska socialdemokratiska regeringen och de socialdemokratiska europaparlamentarikerna slagits för. Den gör det äntligen möjligt för EU att stoppa utbetalning av pengar till medlemsländer som inte fullt ut respekterar rättsstatens principer.

**Artikel 7-förfaranden** kan inledas av Europaparlamentet och Ministerrådet mot en medlemsstat som "allvarligt åsidosätter" unionens grundläggande värden (däribland demokrati, rättsstatens principer och mänskliga rättigheter). Genom förfarandet kan övriga medlemsstater tillfälligt upphäva vissa av de rättigheter som den berörda medlemsstaten har till följd av sitt medlemskap i unionen, inbegripet rösträtten i rådet. Det finns dock ingen möjlighet att helt utesluta en medlemsstat från EU. EU har inlett artikel 7-förfaranden mot Polen och Ungern eftersom länderna inte respekterar EU:s grundläggande värden. Länderna har under de senaste åren ökat den politiska styrningen av rättsväsendet och begränsat yttrande- och föreningsfriheten. Både Ungern och Polen har utretts för att undergräva oberoendet för domstolar, media och icke-statliga organisationer. Ungern har även infört lagar som allvarligt kränker HBTQI-rättigheter.

## Konflikt

Av alla svenska partier så är det Sverigedemokraterna som utmärker sig i frågan om hur man ska stärka demokratin och rättsstaten i EU. SD tonar ofta ner betydelsen av att alla medlemsländer lever upp till EU:s gemensamma värderingar och menar att det rättsstatliga begreppet är politiserat.

Så här uttryckte sig till Jimmie Åkesson i riksdagens EU-debatt 2022:

*”Det saknas en strikt definition av vad som anses krävas för att tala om överträdelse av rättsstatens principer. Betänkandet bidrar därför till att underminera EU:s rättstatlighet och till en vidare politisering av det rättsstatliga begreppet som sådant i EU.”*

Sverigedemokraternas ledamöter i Europaparlamentet röstar konsekvent emot initiativ som ska stärka demokratin i unionen. Några exempel:

- När Europaparlamentet årligen röstar om rapporten om situationen för de grundläggande rättigheterna i EU, har Sverigedemokraterna regelmässigt röstat emot viktiga skrivningar om grundläggande rättigheter.
- försvara rättsstatens principer i unionen, däribland att aktivera villkorhetsmekanismen och artikel 7-förfaranden mot Polen och Ungern, har Sverigedemokraterna röstat emot.
- När Europaparlamentet röstade om en rapport som slår fast att Ungern inte längre är en demokrati så röstade Sverigedemokraterna emot.



### Frågor att diskutera:

- Varför är det viktigt att EU:s medlemsländer värnar demokratin och rättsstaten?
- Hur skulle det påverka Sverige om vi inte samarbetar mellan länderna i dessa frågor?
- Kan EU göra mer för att stärka demokratin i medlemsländerna, vad i så fall?
- På vilket sätt kan resultatet i EU-valet påverka den demokratiska utvecklingen i Europa?



### Här finns mer att läsa:

Europaportalen ”Economists demokratiindex Europa”:

<https://www.europaportalen.se/2023/03/index-litet-uppsving-demokratin-i-europa>

Faktablad om Europeiska unionen ”Mänskliga rättigheter och demokrati”:

<https://www.europarl.europa.eu/factsheets/sv/section/206/manskliga-rattigheter-och-demokrati>

Faktablad om Europeiska unionen ”Värdena i artikel 2 i EU-fördraget och skyddet av dem i EU”:

<https://www.europarl.europa.eu/factsheets/sv/sheet/146/vardena-i-artikel-2-i-eu-fordraget-och-skyddet-av-dem-i-eu>